

Belgie v první světové válce, tragédie vlámských měst a zničení lovaňské knihovny

David MAJTENYI

Vypuknutí první světové války, od něhož v letošním roce uplynulo kulatých sto let přináší velké množství příspěvků renomovaných historiků, kteří se i s tak velkým časovým odstupem opět snaží připomenout tuto nesmírně krvavou válku. Interpretace tehdejších událostí stále nepřestává přitahovat pozornost i širší a nejenom odborné veřejnosti. Bohužel ale i k naší škodě, se tak děje především na západ od našich hranic. V našich zemích je tato kapitola dějin jakousi chudou příbuznou té války následující. Počátky tohoto možná až nezájmu můžeme pozorovat již od dob první republiky, kdy byla tato dějinná kapitola všemožně zmiňována pouze v souvislosti s upřednostňovanou legionářskou tradicí a vše ostatní nebylo takřikajíc zrovna v kursu. Rád bych se na následujících řádcích pokusil zpracovat a stručnou a srozumitelnou formou presentovat úlohu Belgie ve Velké válce.

Vypuknutí první světové války vyvolalo obrovský rozruch mezi evropskou veřejností. Bylo to jako blesk z čistého nebe, jakoby nikdo netušil, že k něčemu takovému může dojít. Oč větší překvapení zavládlo mezi veřejností, s o to větším klidem bylo přijato generálními štáby jednotlivých aktérů. Byly na tuto situaci velice dobře připraveni, chystaly se na ni již řadu let.

28. června 1914 je v Sarajevu spáchán atentát na následníka trůnu, arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este. O měsíc později 28. července vyhláší po nesplnění ultimáta ze strany srbských orgánů Rakousko-Uhersko válku Srbsku. Další zařídily předválečné alianční smlouvy a spojení, Německo vyhláší válku Rusku a rovněž také Francii, přidává se Velká Británie a další

Mašinérie války se dává do pohybu a jen málokdo si uvědomuje na jakém počtu obětí všech stran se za více jak čtyři roky zastaví a kolik států se jí nakonec aktivně zúčastní. Již od počátku je ale jasné, že o vítězství se bude rozhodovat na několika frontách. Nemá smyslu je zde podrobněji rozepisovat, budeme se věnovat v návaznosti na Belgii pouze frontě západní.

Militantní vilémovské Německo s válkou počítalo s dostatečným předstihem a proto jeho generální štáb vytvořil takzvaný **Schlieffenův** plán (pojmenován po polním maršálovi Alfredovi von Schlieffen 1833–1913, bývalém náčelníku císařského generálního štábu). Co tento plán vlastně obsahoval? Velice stručně řečeno vyřídít nejprve západ tzn. především Francii a pak se s plnou silou vrhnout na východ. Toto zjednodušení je ale až nemístné. Tedy podle plánu Němci stáhnou naprostou většinu svých sil k hranicím zemí Beneluxu a přejdou

s nimi přes Nizozemsko, Lucembursko a hlavně Belgii, přičemž východní část země nechají zatím nechráněné, dokud nedojde k porážce Francie a uvolnění celé západní fronty. Po přechodu a obsazení Beneluxu měla vojska pokračovat na jih, přejít řeku Sommu a utkat se s předpokládaným rozložením Francouzů (levé křídlo), přičemž je měla odlákat a odvést pozornost od pravého křídla, zatímco zbytek německých sil (pravé křídlo) by tuto nebezpečnou zónu na západ od Paříže (podél řek Aisna a Oise k pevnosti Verdun) minul a zaútočil na Paříž ze západu a poté by došlo k obklíčení Francouzů a jejich definitivní porážce. Plán to byl jistě smělý, počítal však s jednou podstatnou věcí. A sice, že královská Belgie, která byla do té doby neutrální, umožní naprosto volný průchod německých vojsk směrem na západ, aby se díky tomu vyhnuli francouzskému opevnění. V čele Belgie stál již od roku 1909 král Albert I. (1875–1934), ministerským předsedou pak byl Charles de Broqueville (1860–1940). Německý Schlieffenův plán zpočátku probíhal bez problémů - 1. srpna byly obsazeny železnice v Lucembursku, 3. srpna bylo obsazeno celé Lucembursko a 2. srpna byl po Belgii požadován volný průchod německých vojsk (s 24hodinovým ultimátem na odpověď), po jeho nedodržení vypovídá válku Francii (zdůvodnění o leteckém bombardování Francouzi) 4. srpna vstoupily jednotky do Belgie, kde narazily na odpor v lutyšské pevnosti poblíž hranic, která ale 16. srpna kapitulovala.

Němci si byli prakticky jisti a jejich plán s tím koneckonců i dopředu počítal, že se Belgie rychle podvolí a bude obsazena bez boje. Úvahy vojenských teoretiků se však v tomto bodě zmýlily. Královská Belgie v té době již částečně mobilizovaná se nehodlala stát loutkou a nástrojem zájmů mocnějších soupeřů a hodlala se protivníkovi postavit. Německé ultimátum bylo takřka okamžitě odmítnuto a byla nařízena obrana země v případě jejího napadení. Císařská armáda rozzlobeně vtrhla do Belgie, byla si jista, že její obrana se velice záhy zhroutlí. Obrana Belgie však byla především díky obětavosti jejích vojáků velice urputná a předpokládaný *blitzkrieg* se nekonal. Zmíním zde například i příklad Antverp. Tamní pevnostní systém měl posádku o síle 80 000 mužů a skládal se z 49 samostatných pevností. Na obléhání byla vyčleněna německá 1. armáda. Belgičané dokonce několikrát zaútočili na německé pozice, což přimělo německého náčelníka generálního štábu von Moltkeho na počátku září k rozkazu neprodleně Antverpy dobýt. 1. října Britové rozhodli pomoci obléhaným Belgičanům a vyslali k Antverpám expediční jednotky, které se nově vylodily v Belgii. Ve stejnou dobu Němci začali obsazovat první pevnosti a britské jednotky, které se vylodily 22. října nedokázaly zabránit antverpské kapitulaci 10. října.

V každém případě byli Němci silně znepokojeni prodlevou při své cestě na západ a rozhodli se, tak jako v budoucnu ještě mnohokrát, vsadit na brutalitu a násilí ve snaze zastrašit

její obyvatelstvo. Objektem ničení se stala především vlámská města a z nich jakýmsi jejich symbolem pak starobylé město Lovaň (Leuven). Toto městečko na řece Dijle má velice dlouhou a poutavou historii. První zmínka o němž pochází již z roku 895. Velmi záhy se stalo významným obchodním centrem v regionu, těžilo především z blízkosti brabantského vévodství. Tento jeho význam pak ještě vzrostl, když zde byla roku 1425 založena univerzita, jednalo se o první vysoké učení v Belgii. Součástí univerzity se stala léta budovaná a velmi obsáhlá knihovna, v jejích řadách se prý nacházelo až 300 000 knih a vzácných rukopisů, mezi nimi i jeden z nejstarších českých překladů bible – Bible leskovecko-dráždanská, datovaná obvykle rokem 1360. A právě Lovaň se spolu se svou knihovnou stala terčem zloby, kterou si na ní doslova vybili císařští vojáci. Dobové fotografie města si nikterak nezadají s fotografiemi měst, která se stala obětí bombardování ve druhé světové válce. Tentokrát to nebylo letectvo, které se jako zbraň teprve rodilo, ale pozemní dělostřelectvo, které dokonalo dílo zkázy. Plamenům padla za oběť i zmiňovaná knihovna a s ní tisíce knih nedocenitelné hodnoty. V souvislosti s touto tragédií se nabízí i zajímavá paralela s baskickým městem Guernicou. Toto starobylé městečko bez většího vojenského významu se stalo 26. dubna 1937 obětí barbarského bombardování *Legie Condor* během občanské války ve Španělsku. Také ono se stalo určitým symbolem, symbolem boje proti válce jako takové a rovněž tak symbolem boje válčících stran o veřejné mínění.

Vraťme se ale zpět k německé ofenzívě. Přesila císařských jednotek byla tak obrovská, že ani sebeobětavější obrana belgických jednotek nevydržela v konečném důsledku německý nápor. Země byla obsazena až na malou oblast na severozápadě především v okolí města Ypry (tzv. Yperský oblouk). Na obsazeném belgickém území byl vytvořen takzvaný Generální guvernát Belgie (*Kaiserlich Deutsches Generalgouvernement Belgien*), armáda spolu se svým vedením nekapitulovala a její jednotky pak pokračovaly v boji po boku Dohody.

Závěrem bych ještě rád alespoň stručně zrekapituloval průběh bitev u belgických Yper. Jednalo se o pozicičně velice důležité místo, protože tvořilo přístup ke strategickým přístavům Dunkerque a Calais. Toto město v západních Flandrách se během války stalo dějištěm několika krvavých bitev a nechvalně se zapíše do její historie i smutným primátem, jak uvidíme i na následujících řádcích vzhledem k prvnímu použití chemických zbraní během této války.

První bitva u Yper probíhala již na podzim prvního válečného roku. Tvrdá poziciční bitva, při které se obsazení území přelévало z jedné strany na druhou. Nejprve obsadila území císařská armáda, pak 3. října Britové Němce z Ypres vyhnali. Následoval německý prudký

útok, kterému britský sbor jen velice těžce odolával. Ačkoliv byli Britové lépe vycvičení, jejich ztráty stále rostly. Hned na začátku listopadu navíc Němci dobyli klíčovou oblast kolem města a pád Ypres se tak zdál být jen pouhou otázkou času. Dokonce se na dobytí města přijel podívat osobně sám císař Vilém II. Němci se však tentokráte přepočítali, Britové totiž vytrvali a město udrželi, mimo jiné i díky příjezdu početných francouzských posil.

Druhá bitva u Yper následovala v dalším roce. Fronta se mezitím v této oblasti částečně stabilizovala a docházelo především k budování mohutných zákopů. Velká tragédie se ale nezadržitelně blížila. V březnu Britové a Francouzi zaútočili u Neuve Chapelle, a nyní to byla německá strana, která se obávala dalšího jejich útoku. Zaměřila se tak na město Ypry, kde po minulé bitvě s podzimu minulého roku zůstal spojenci držený výběžek, který by jim poskytl lokální výhodu. Kromě toho chtěli v boji vyzkoušet nový bojový prostředek a to bojový jedovatý plyn. 22. dubna 1915 se nechvalně zapsal do lidských dějin. Po krátké dělostřelecké přípravě mezi městy Langemarck a Steenstraate, otevřeli Němci kanystry s plynným chlórem (yperitem), mrak nazelenale žluté mlhy pak vítr hnal na nepřátelské zákopy. Během chvilky umíraly v děsivých bolestech a agonii desítky vojáků, neschopných dýchat. Protože na nic podobného nebyli připraveni a neměli se jak bránit, dali se na zběsilý útek. Útočící Němci pak navlékli raný typ plynové masky a do příštího dne postoupili o několik kilometrů vpřed. Němce krátce nato zastavili svými útoky Britové. V květnu pak boje i za opětovného použití bojového plynu pokračovaly a Němci získali další nevelkou část území. Za přibližně měsíc bojů tak Německo získalo dvě třetiny onoho výběžku fronty a způsobilo dohodovým spojencům těžké ztráty ve výši až 70 000 mužů především z britského sboru.

K další bitvě u Yper, která bývá někdy též zvána i jako bitva u Passchendaele došlo v létě roku 1917. Válka pokračovala již třetím rokem a obrovské ztráty na všech stranách stále narůstaly. Urputná poziční řež v této bitvě stála životy dohromady prý až půl milionu vojáků, mezi kterými byly tentokráte i Kanad'ané. Ne nadarmo jsou Ypry i Verdun, které v té době silně připomínaly měsíční krajinu dodnes symboly naprosto zbytečných ztrát a lidského utrpení.

Podpis příměří 11. listopadu 1918 znamenal i pro Belgii nový začátek. Bilance osm a půl milionu mrtvých, které si válka na všech stranách vyžádala byla strašlivá. Jásající davy si v ty listopadové dny neuvědomovaly, že se jedná vlastně jen o prodloužené dvacetileté příměří této války, po kterém bude následovat závěrečné její nejtragičtější dějství.

Použitá literatura:

Liddell HART: *Historie první světové války*, poprvé 1930, u nás 2001. Doposud základní literatura k první světové válce, která ani s odstupem let nevyžaduje příliš úprav. Fenomenální Liddell Hart!!! Většinu informací jsem převzal právě z ní.

Eduard HULICIUS: *Belgie – stručná historie států*, Libri 2006.